

Vzpomíná V.I.Borec

originál: <http://pripyat.com/ru/publications/version/2005/06/23/202.html>, přeložil Pavrda.

O černobylské havárii 26. dubna 1986 se mnohé napsalo a mnohé řeklo. Chtěl bych krátce povyprávět o událostech svázaných s havárií, o kterých se moc nemluvalo a které se staly dávno předtím a v předvečer havárie 26. dubna. O událostech, ve kterých jsem byl přímým účastníkem, ale budu se snažit být objektivní. Zhruba před 30 lety v listopadu 1975 vycestovala skupina specialistů operativního personálu rozestavěné ČAES na stáž do Leningradské AES, kde pracují stejné reaktory RBMK jako v Černobylu.

Ve skupině byli náčelník směny bloku D.D. Krivoj (nyní zesnulý), náčelník směny elektrocechu A.G. Lelečenko (zemřel při likvidaci havárie na ČAES), starší inženýr turbínového cechu N.A. Šteinberg (v současné době zástupce ministra energetiky Ukrajiny) i autor, náčelník směny bloku V.I. Borec.

Rozdělili nás do směn. Když skončila moje směna, mělo dojít ke změně parametrů bloku, což mě zajímalo a proto jsem zůstal ještě na 2. směnu. Nebudu zdržovat nepodstatnými podrobnostmi, řeknu jen, že v přechodných procesech na malém výkonu s malou zásobou reaktivity při manipulacích operátora se zásobou reaktivity se reaktor choval neadekvátně. Prudce se zvyšovala rychlost růstu výkonu (zmenšoval se poločas rozhoru). Při zvyšování výkonu po odstavení, bez vlivu operátora na změnu reaktivity (nevytáhal řídicí tyče), z ničeho nic reaktor samovolně zmenšoval výkon rozhoru, tzn. samovolně se rozhořoval, jinými slovy směřoval k výbuchu. Dvakrát se spustila havarijní ochrana. Pokusy operátora snížit rychlost růstu výkonu běžnými prostředky, zasunout zároveň skupinu manuálně ovládaných řídicích tyčí + 4 tyče automatického regulátoru neměly vliv, výkon prudce narůstal. Máje zkušenosti z práce staršího inženýra řízení reaktoru (SIUR) na reaktorech v městě Tomsk-7, jsem ještě neztratil cit pro reaktor, asi jako řidič má cit pro řízení auta. V té situaci byl reaktor opravdu nevladatelný. Zvyšování výkonu začínalo standardně, poté SIUR zastavit vytahování tyčí (růst výkonu obvykle přestává nebo pokračuje s konstantní rychlostí). V tomto případě se ale reaktor neřídil řízením SIURa. Výkon začal prudce narůstat, přičemž rychle narůstal poločas rozhoření a v tom se spustila havarijní ochrana a reaktor odstavila. Reaktor se rozhořoval sám od sebe! (*pozn. toto se dělo při spouštění reaktoru, tj. při jeho vyvedení do kritického stavu, což je jiný režim než byl na ČAES.*)

Nutno ocenit profesionalitu staršího inženýra řízení reaktoru (SIURa). K havárii však nakonec skutečně došlo. S překročením výkonu, roztavení jednoho kanálu, rozhermetizování palivových článků, uvolnění částí paliva do okruhu i k úniku radioaktivity do okolního prostředí. Nepůjdu k detailům havárie, nás zajímají pouze otázky ve vztahu s havárií na ČAES.

Když jsem příští den po havárii přišel na blokovou dozornu (BŠU), nemohl jsem si prohlédnout zápisy v pracovním deníku náčelníka směny bloku. Příčina - zákaz ředitele LAES na příkaz pracovníků ministerstva energetiky (ČAES patřila pod ministerstvo energetiky, LAES patřila pod střední strojírenství). Řekl jsem NSB (Čečovi), bývalému spolupracovníkovi z 5. objektu v

městě Tomsk-7, že jsem byl včera na BŠU v čase havárie a asi jsem viděl více, než je zapsáno v pracovním deníku.

Následující den ještě na chodbě mě poprosili, abych zašel do kabinetu zástupce hlavního inženýra pro výzkum. Tak jsem šel. Když jsem vešel, řekl zástupce do telefonu "už je tady". Za mnou přišel zástupce ředitele pro režim Zinčenko H.G. Zeptal se "Tak co jste viděl na BŠU, o čem není napsáno v deníku NSB?" Skromně jsem odpověděl, že podle mne, je třeba si minimálně přečíst operativní deník, ale to je zakázáno ředitelem elektrárny.

Poprosil, jestli bych mu pověděl, co jsem tam viděl, své dojmy. Řekl jsem mu, že došlo k prudkému nárůstu výkonu rychlosti rozhoru reaktoru kvůli velkému výkonnostnímu kladnému efektu reaktivnosti reaktoru. U reaktoru s takovými parametry hrozí nebezpečí výbuchu! Další provozní pracovník tento efekt potvrdil, avšak jeho příčiny nebyly jasné.

Bylo mi přísně sděleno, že ničemu nerozumím, že sovětský reaktor nemůže být nebezpečný. A co znamená, že hrozí nebezpečí výbuchu? Řekl jsem, že rozumím tomu, že pan zástupce ředitele režimu není fyzik, a pokusím se to vysvětlit srozumitelně a názorně: Představte si, že sedíte za volantem v autě. Nastartujete motor. Rozjždíte se. Pomalu přidáváte plyn. Řadíte rychlost, jedete 60 km/h. Sundáváte nohu z pedálu plynu. Ale auto stále samo zrychluje - 80, 100, 130, 150 km/h. Zkoušíte brzdít - bez účinku. Jak se budete cítit? Přesně takto jsem se cítil na BŠU před havárií. Rozumíte? Je třeba bez odkladu informovat výzkumníky o tomto chování. Tenkrát jsem neznal velikost kladného výkonnového efektu reaktivity ani efektu prutů - vytěsňitelů ani spoustu dalších věcí. Ale dynamiku reaktoru jsem v dané situaci procítil přesně.

Zástupce ředitele režimu mě přesvědčoval, že se mýlím, dokonce jsme zvýšili hlas, když se otevřely dveře a vešel zástupce hlavního inženýra LAES V.P. Fuks (bývalý pracovník 45. objektu v městě Tomsk-7) s otázkou, co je to za šum? Byl to rozumný a schopný člověk. Podrobně jsem mu popsal svá pozorování, dojmy a závěry. Vše pochopil a řekl, že spolu s výzkumníky problém prostudují, jako obvykle, navrhnou a provedou opatření, aby k podobným případům už nedocházelo.

Za pár dní jsem doma u rodáka z města Tomsk-7 Minejeva V.A. potkal inteligentního, studovaného člověka, který se představil jako Alexandr Jakovlevič. Seděli jsme u stolu a povídali. Velmi ho zajímalo, co říkám o tom, co jsme viděl před havárií.

Jeho poslední otázka byla: "Vitalii Ivanoviči, kdo je podle vás hlavní vinník havárie?" Odpověděl jsem: "Jednoznačně: Institut Kurčatova (vědecký vedoucí RBMK akademik A.P. Alexandrov), který dělal fyzikální rozpočet a NIKIET akademika Dolležala jako generální konstruktor, o podílu viny ať si rozhodnou sami mezi sebou".

Jakovlevič řekl: "Asi máte pravdu." Potom se ukázalo, že to byl zástupce naučného vedení reaktorů RBMK z Kurčatovova institutu Alexandr Jakovlevič Kramerov.

A.Ja. Kramerov v té situaci udělal vše, co bylo v jeho silách. Prostudoval propočty, připravil opatření pro odstranění nedostatků reaktoru RBMK. Psal dopisy do NIKIET Dolležalovi s návrhy, jak odstranit nedostatky reaktoru RBMK.

Ale už v roce 1975 nebyl náš systém schopný modernizace, odmítal změny dokonce i v tak vážných životně důležitých oblastech. Ani Fuks ani A.Ja Kramerov nemohli zastavit systém zapírání a umlčování. Potom se Fuks stal ředitelem na Jižněukrajinské AES s reaktory VVER 1000. *(Pozn. Není to přesně tak. Něco málo uděláno bylo: zvýšilo se obohacení paliva z 1,8% na 2,0%, zavedl se systém LAR-LAZ, zvětšila se minimální zásoba reaktiviry OZR z 10 do 15 tyčí.)*

Když jsem se vrátil na ČAES, informoval jsem o havárii, jejích příčinách a svých dojmech vedení elektrárny i své kolegy reaktoršičiky.

Stavba ČAES pokračovala, začaly vznikat provozní dokumenty, programy. A tak mne můj přímý nadřízený náčelník A.S. Datlov pověřil připomínkováním programu nastavení okruhu nucené cirkulace KPMC vytvořeným zástupcem náčelníka CNII Bělojarskou AES.

Popracoval jsem nad programem a napsal připomínky. Bylo jich asi tolik, jako byl samotný program. Po čase jsem je uviděl s doplněním zást. hlavního inženýra pro nauku G.A.Kopčinského náčelníkovi cechu pro seřizování a zkoušení (CNII) ČAES V.K.Bronnikovi: "...všimněte si autora těchto poznámek, zdá se mi, že by to mohl být Váš zástupce ...". A tak jsem se stal zástupcem náčelníka CNII.

V roce 1982 došlo k reorganizaci servisních organizací atomových elektráren. Ve výsledku byly CNII ČAES, Kurské AES i Smolenské AES přetransformovány na odpovídající spouštěcí a seřizovací provozy (PNP) závodu Smolenskatomenergoprodukt. Tak jsme se se vším personálem ve svých prostorech, platy a prémie ČAES stali zaměstnanci jiného závodu. Stali jsme se dodavateli ČAES. Ukázalo se, že podle norem ORGRES stačilo provádět průměrně 1/3 objemu prací, které se prováděly dříve pod CNII, k bezbolestnému životu s prémie a vším ostatním. Kategoricky jsem naléhal na zachování předchozích vztahů ČAES s CNII ve smyslu, že provedeme všechny nutné práce podle ČAES bez ohledu na to, kolik bylo nutné podle plánu a příjmu ČPNP jinak než v ČPNP. A tak to i bylo. Vztahy s ČAES byly v zásadě stejné, jako bysme byli jejich jednotka, bez problémů a konfliktů (na některých AES šli druhou cestou a byly problémy v PNP i v AES).

ČPNP se stal nejobornějším technickým oddílem na ČAES. Na důkaz uvedu příběh, co jsem zažil. V září 1984 mi zavolal hlavní inženýr ČAES N.M.Fomin. Říkal, že v Moskvě proběhne dvoudenní konference o bezpečnosti AES s reaktory RBMK. Říkal, že by měl jet on jako hlavní inženýr, ale že nemůže, a náčelník reaktorového cechu je na odchodu, proto, s ohledem na kvalifikaci personálu ČAES vybral mě, abych za ČAES na konferenci vystoupil jako zástupce náčelníka ČPNP. Nabídku jsem přijal.

Na konferenci byl z Kurské AES náčelník PTO E. Akimov (bývalý pracovník 5. objektu ve městě Tomsk-7), ze Smolenské AES ZGIS za vědu, z Kostromské AES ZGIS A.M.Podojnicin (bývalý pracovník 45. objektu ve městě Tomsk-7). Za NIKIET se na konferenci zúčastnil Vasiljevič V.N. a kandidát technických věd Poluškin K.K.

Konferenci vedl zkušený specialista (pracoval na řízení reaktorů v Tomsk-7, zástupce hlavního inženýra pro vědu KAES, zástupce vrchního náčelníka a vrchní náčelník) Ju.N.Filimoncev. Na konferenci byly zmíněny všechny tehdy známé nedostatky fyziky reaktorů RBMK: kladný

výkonnostní efekt reaktivity, kladný efekt reaktivity vytěsňitelů tyčí SUZ při zavádění tyčí do reaktoru, malá rychlost spouštění řídicích tyčí SUZ a další. Já jsem mluvil o svých zkušenostech při havárii na LAES v roce 1975. Dva týdny jsme tlačili představitele NIKIET, aby do protokolu zanesl náš seznam opatření, která by upravila fyziku reaktoru do odpovídajícího stavu (všechna tato opatření byla na všech reaktorech RBMK přijata po havárii na ČAES v roce 1986). V této otázce byl jasným lídrem Filimoncev Ju.N. Ve výsledku projednávání nedostatků fyziky reaktorů RBMK jsem pochopil, že při současném systému pracovníci NIKIET nakrásně o všech nedostatecích vědí, ale prostě S NIMI NEMOHOU SOUHLASIT ...

V té situaci jsme potřebovali, aby NIKIET i IAE zapsali do předpisů reaktorů RBMK, že při práci na malém výkonu s malou operativní zásobou reaktivity, kterou předpis dovoluje, hrozí nebezpečí výbuchu a uvedli opatření k odstranění takového stavu s následným souhrnem opatření k zajištění bezpeční fyziky reaktoru.

Na to představitelé NIKIET reagovali, že pokud bude v protokolu uveden jediný nedostatek reaktoru RBMK, oni takový protokol nepodepíší. Tenkrát se k tomu Ju. Filimonce postavil takto: do protokolu se zapsala všechna opatření, seznam všech účastníků včetně představitelů NIKIET a protokol podepsal pouze Ju. N. Filimoncev.

Protokol vyšel s označením "Jen pro služební potřebu". Na ČAES také přišel, to jsem si prověřil. Vedení elektrárny s ním bylo seznámeno.

Po návratu na ČAES jsem vedení o obsahu konference podrobně informoval, v první řadě hlavního inženýra.

Do havárie na ČAES v roce 1986 nebylo ani jedno opatření na zlepšení fyziky reaktoru realizováno na žádné AES v SSSR s reaktory RBMK!

Stagnující systém už nebyl způsobilý k reorganizaci.

Při procesu odstávky bloku na plánovanou preventivní opravu (PPR) i při následujícím spouštění bloku po PPR se provádějí v souladu s plánem, zkoušky zařízení i systémů, snímají se charakteristiky a posuzuje se způsobnost provozu. Bez toho by dohlížející orgány provoz AES zastavily.

Na konec dubna 1986 bylo naplánováno odstavení 4. bloku. Asi týden před zkouškou 26. dubna 1986 na pravidelné každodenní poradě uložil hlavní inženýr pro provoz mně a zástupci náčelníka Černobylského spouštěcího a nastavovacího podniku Smolenskatomenergonaadka, jako obvykle, posbírat požadavky cechů na provedení zkoušky (v soulase s normativními dokumenty) a připravit její plán. Splnil jsem to. Posbíral požadavky, sestavil plán zkoušky, přesněji dva: jeden v podobě seznamu zkoušek a pořadí jejich provedení, druhý v podobě tří grafů - křivek:

1. graf - změny tepelného výkonu v průběhu zkoušky
2. graf - změny elektrického výkonu turbogenerátoru TG-7
3. graf - změny elektrického výkonu turbogenerátoru TG-8

Jako obvykle, plán zkoušky byl předán do fyzikální vědeckovýzkumné laboratoře (NIO, náčelník

Gobov A.L.) k provedení propočtu změn reaktivity. Zkouška měla začít 24.4.1986 ve 22:00 a podle plánu skončit 25.4.1986 ve 13:00.

Po provedení výpočtů laboratoř požádala o urychlení průběhu a ukončení nejpozději v 10:00 25.4.1986, jinak operativní zásoba reaktivity klesne pod hranici povolenou předpisem. Upravil jsem tedy plán podle požadavků laboratoře a nechal je schválit vedením ČAES v souladu se stávajícím řádem ČAES.

Zkouška začala 24. dubna 1986 po obdržení souhlasu dispečera energetiky (*pozn. toto je zjevně chyba - výkon se začal snižovat 25. dubna 1986 (čas podle operativního žurnálu)*
01:06 začíná odstavení bloku. OZR činí 31 tyčí RR)

V práci jsem byl od rána a s ohledem na provádění zkoušky zůstal i na noc. Asi v 1 hodinu v noci 25.4.1986 se ke mně na bloku 4 obrátil vedoucí programu "Výběh generátoru se zátěží provozních potřeb" (Dontechenergo) S.G.Metlenko s prosbou uvolnit personál ČPNP SAEN k provedení kontroly uzavření rychlé armatury SAOR. V programu odsouhlaseném mojim náčelníkem ČPNP i potvrzeném vedením ČAES to i bylo předepsáno. Při provozu na výkonu se měl odpojit systém havarijního ochlazení reaktoru, aby se zamezilo vniknutí chladné vody SAOR do okruhu reaktoru. A co když dojde k porušení okruhu? V tom případě se převrátí reaktor? Proto jsem se odmítl účastnit vyplňování tohoto bodu programu a požádal o neodpojování SAOR. Podařilo se mi to pozdržet. (SAOR odpojili 25.4.1986). Ráno jsem předával informace ZN (zástupci náčelníka) ČPNP P.R. Palamarčukovi, který mě střídal, podrobně jsem mu to vysvětlil. V 7:45 25. dubna jsem na blokové dozorně bloku 4 potkal náčelníka fyzikální laboratoře Anatolije Vasiljeviče Krjata. Fyzika reaktoru nepatřila k mým oblastem natož k zodpovědnostem, ale nasměroval jsem jeho pozornost na nízkou zásobu operativní reaktivity a poprosil informovat vedoucího zkoušky A. Djatlova a OKAMŽITĚ přerušit zkoušku, odstavit reaktor kvůli malé zásobě reaktivity (analogie s LAES v roce 1975). V paměti mi vystoupily vzpomínky na havárii v LAES.... Bohužel, vedoucí zkoušky s návrhem A. Krjata odstavit reaktor nesouhlasil. O tom jsem se od A.B.Krjata dozvěděl po uplynutí více než 10 let. Měl pro to své důvody. V průběhu zkoušky přijel na ČAES (ze závodu CHTGZ Charkov) autobus Mercedes v ten čas zřejmě jediný v SSSR, nacpaný elektronikou s kompletní technikou na provádění vibračních zkoušek turbín, nastavení balancu a snižování vibrací. Odstavení bloku znamenalo sejmut balanc a kdoví kdy by se dalo ji vyvážit s takovým zařízením. (Obvyčejně bylo vyvažování balancu v kompetenci ČPNP, ale v tomto případě pro to neměli potřebné vybavení, byly problémy).

V 8 hodin ráno 25.4.1986 jsem předal práci na bloku P.R.Palamarčukovi a odešel do kanceláře pokračovat v práci. Večer jsem si, po odsouhlasení náčelníkem ČPNP, odjel odpočinout domů.

V noci mě vzbudil náčelník ČPNP I.P.Alexandrov. Oznámil mi, že na ČAES došlo k vážné havárii a požádal mě, abych tam přijel. Projížděje mezi ORU a blokami ČAES jsem uviděl, že vrch centrálního sálu bloku 4 je rozrušený, do tmy trčely zuby rozbitých stěn centrálního sálu reaktoru. Bylo jasné, že při takovém porušení centrálního sálu je porušený i reaktor. A tedy pracujeme v podmínkách jaderného výbuchu, v zamořeném prostředí, čili v podmínkách své vojenské odbornosti (komandýr radiační a chemické rozvědky). Přijel jsem na ČAES, kde už všechny vedoucí i podřízené přesunuli do krytu č.1. Ředitel úkoloval vždy po 2 lidech z

vedoucích i zástupců vedoucích i podřízených a vysílal je na průzkum oblastí hraničících s rozrušeným 4. blokem, na střechu 3. a 4. bloku. Ani jeden člověk neodmítl rozkaz vyplnit. Ručičky dozimetrů šly za roh a prakticky se průzkumy prováděly bez dozimetrické kontroly.

Byl to los. Komu padl, ten se s průzkumem vrátil se zvracením a nemocí z ozáření v lepším případě nebo za nějaký čas zemřel. Tak po provedení průzkumu umřel náčelník reaktorového cechu 2 A.P. Kovalenko - bývalý pracovník 45. objektu města Tomsk - 7 (náčelník reaktorového cechu, pravda, vyplnil před rodinou ještě jeden dluh - odsedět si ve vězení - hodnost zavazovala, jak pravila nomenklatura). Rychle umřel A.A.Sitnikov - zástupce hlavního inženýra. Nemoc z ozáření získal zástupce náčelníka reaktorového cechu V.Orlov. Invalidou se stal zástupce náčelníka reaktorového cechu V.A.Čugunov a další. Při rozumném počínání se mohlo vedení ČAES těmito obětem vyhnout. Sedící vedle mne náčelník reaktorového cechu 3 V.V.Griščenko řekl: "Co on dělá? Už pohřbil všechny vedoucí cechů!" Souhlasil jsem. Vedení ČAES bylo v šoku a jednalo ne nejlepším způsobem. Nevím, vnímali-li to tak i ostatní. Ale jít na průzkum neodmítl nikdo.

Náčelník vědeckovýzkumného oddílu Gobov Alexandr Lvovič z vlastní iniciativy sedl za volant nákladáku a v rychlosti provedl průzkum prostoru AES na sever od 4. bloku, kam napadalo největší množství materiálu z aktivní zóny reaktoru. Vše prohlédl a vrátil se. Podal hlášení vedení AES. Jeden z vedoucích požádal, aby ho tam vzal na prohlídku také. Vzal ho tam. Stal se invalidou.

Zástupce náčelníka elektrocechu A.G.Lelečenko šel z vlastní iniciativy k bloku 4 odpojit elektrolytické zařízení (vodík už nebyl potřeba) a už mimo blok 4 se vrátil k bloku č. 1. Uviděl jsem ho začátkem května. Jeho tvář byla sežehnutá, kůže připomínala cigaretový papír. Pobídl jsem ho jít ihned k lékaři. Už bylo pozdě. Umřel.

Obyvatelstvo města Pripjati bylo evakuováno. Z Moskvy přijela komise (1. zástupce ministra minsredmaša A.G.Meškov, náčelník 16. glavka minsredmaša B.V. Budylin, E.S. Ivanov a další). Poručili mi pracovat s komisí jako představitel ČAES. Třicátého dubna v souvislosti se zhoršením radiační situace bylo rozhodnuto přestěhovat komisi do pionýrského tábora ČAES Ilovnica, asi 20 km od ČAES. Organizaci stěhování svěřili mně.

V létě 1986 si mě pozvali do Kieva jako experta, abych podal výpověď vyšetřovatelům komise pro vyšetření havárie ČAES (tenkrát říkali, že vyšetřování vede komise KGB).

Vyšetřovatelé řekli, že mají informace o tom, že více než 60% zkoušek na blokách v průběhu existence ČAES jsem vedl já. Potvrdil jsem to. Požádali mě, abych upřesnil, co znamená řídit zkoušku bloku. Vysvětlil jsem, že jsem prováděl širší vedení: organizoval podřízené na provádění programů zkoušek podle schváleného harmonogramu, kontroloval, jestli parametry bloku odpovídají předepsaným požadavkům na provádění zkoušek, řešil vznikající otázky. V ten čas jsem neměl právo zasahovat do práce operativního personálu, neměl právo žádat operativní personál porušovat stávající pravidla a instrukce.

Následující otázka: k výbuchu bloku došlo v procesu provádění programu zkoušky odstavení bloku se záměrem výběhu generátoru se zátěží vlastních potřeb. Zkoušku bloku řídil zást.

hlavního inženýra Djatlov A.S. (program vyhotovil Dontechnergo, S.G.Metlenko).
Vyšetřovatelé řekli, že vědí o tom, že stejný program se prováděl dříve na bloku ČAES pod vedením V.Borce. Odpovězte, proč tenkrát k výbuchu nedošlo, ale 26. dubna ano? Odpověděl jsem, že problém výbuchu není v programu, ale v nebezpečné fyzice reaktoru při určitých stavech reaktoru. Tento program se prováděl na ČAES třikrát - v roce 1982, v roce 1984 a v roce 1985. Mohu odpovědět, proč vybuchl 26. dubna a ne v listopadu 1975 na LAES a pověděl informaci o nedostacích fyziky reaktoru RBMK a pravděpodobné příčině výbuchu. Oznámil jsem, že jsem po havárii na LAES při provádění zkoušek bloků ČAES vždycky prováděl zkoušky v režimu práce reaktoru na nízkém výkonu s malou operativní zásobou reaktivity. Vyšetřovatele ale moje sdělení nezajímalo. Viditelně před ně bylo postaveno jiné zadání.

V roce 1974 na ČAES pracoval mladý specialista, zatím tajemník komsomolu řízení stavby ČAES A.Suchovilin. Potom A.Suchovilin zakončil zkušební zavedení v KGB a stal se na ČAES představitelem KGB (nevím, jak se jmenovala jeho funkce, obvyčně stál ve stínu). Tak se stalo, že Saša seděl jednou po konferenci v Moskvě na operativce vedle mě. Řekl jsem mu, že jsou problémy s jadernou bezpečností na ČAES. Po skončení jsem mu podrobně vyprávěl o konferenci v Moskvě, o nedostacích fyziky reaktoru RBMK a poprosil ho, aby přes své kanály požádal o řešení problému. Nedostatky fyziky reaktoru RBMK je třeba odstranit! Výsledek však nebyl žádný.

Krátce po havárii se A.Suchovilin začal účastnit vyšetřování příčin havárie, ale rychle ho převelili na stálou práci do Moskvy a byl povýšen ve funkci.

V létě 1987 proběhl ve městě Černobyl soud viníků havárie. Pracoval jsem na ČAES ve funkci zástupce náčelníka reaktorového cechu pro provoz. Několik lidí - pracovníků reaktorového cechu v ten den dobrovolně vystoupili u soudu (žádali mne o svolení). Na konci dne přijeli kolegové ze soudu na ČAES a vyprávěli, že byl jako svědek volán také Borec V.I., který je však na dovolené a ujel neznámokam, není možné ho zastihnout. Předložil jsem náčelníkovi RC, že na soud pojedou příští den, ale dostal jsem odpověď, že všichni vědí, kde Borec je a když bude potřeba, tak si mě zavolají.

Je jasné, že svědectví A.Suchovilina a moje neodpovídalo zadání, které soud dostal.

Po havárii byla na všech reaktorech RBMK provedena opatření pro zlepšení fyziky reaktoru předložené na konferenci v roce 1984. ČAES byla dokonce vypnuta. Napsal jsem i opublikoval článek v časopise Večerní Kiev proti zavření ČAES, ale tuto otázku řešil na Ukrajině prezident a ne specialisti na energetiku.

Ptám se: mohl reaktor RBMK (ve stavu, v jakém byl v roce 1985) pracovat bez havárií? Jsem přesvědčen, že nemohl. Havárie na LAES 1975 i na ČAES 1982 i 1986 to dokazují.

Další otázka: bylo možné se vyhnout havárii na reaktorech (ve stavu, v jakém byly v roce 1985)? Jsem přesvědčen, že v konstrukci i fyzice reaktoru RBMK byly vážné nedostatky a neodpovídající požadavky v normativní dokumentaci (OPB, PBJa atd.) k provozování reaktoru. V tom čase se dalo havárii vyhnout uvedením alespoň minimálně organizační cestou - bez matematických ztrát, pouze s morální ztrátou. Popsat v předpisech hrozby nebezpečí výbuchu a

hranice bezpečnosti (zákaz práce při malém výkonu, povýšení minimální dostupné zásoby operativní reaktivity).

Toto vzpomínání je třeba číst jako doplnění ke knize A.S.Djatlova Černobyl - jak to bylo.

Tyto vzpomínky jsem napsal rok po té, co mě o to požádal bývalý ředitel reaktorového závodu v 60. letech (tenkrát objekt 45) v městě Tomsk-7 (dnes Seversk), kterého si velmi vážím, Žuravlev Pavel Alexandrovič.

V propagandě je veliká síla. Už je to 19 let od té strašné černobylské katastrofy. Čas nás oddaluje od toho datumu. Ale stále jsou slyšet obvinění z havárie na adresu personálu ČAES. Personálu, který projevil v čase nebezpečí velkou odvahu. Ani jeden člověk neodešel. Mnozí umřeli, vyplnili svůj dluh. Někteří z nich (nejvíce ozáření, kteří umřeli jako první v Moskvě) jsou pochováni na Mitinském hřbitově v Moskvě. Viditelně z pocitu uznání a vděčnosti jsou jejich hroby pravidelně poničené. Ano, státní propaganda má velikou moc.

Všichni menší zůstali mezi živými.

Píšu své vzpomínky, aby lidé znali pravdu o havárii, o našich kolezích z Černobylu i o roli stagnační moci, která přivedla celou zem (ne jen ČAES) ke strašné havárii, k docela zákonému a přirozenému rozpadu státu.